

Archiefstuk in de kijker: 'Standregelen der Fanfarenmaatschappij De Heidegalm'

Karel GEERTS

Op 8 december 1899 doorbladerde Jan Peter Senders een nauwkeurig handgeschreven document. De inhoud beviel de katholieke burgemeester van Lommel wel. Hij doopte zijn pen in inkt, zette zijn krabbel en maakte zo de oprichting van een nieuwe Lommelse fanfaremaatschappij officieel.

Eigenlijk zag de fanfare bijna twee maanden eerder het levenslicht in het vroegere café De Klok in Kerkhoven. We zien *'de Eerevoorzitter, de Voorzitter, de Schatbewaarder, de Schrijver'* en *'de Getuigen'* aan een tafeltje zitten, misschien met een emmer bier voor zich of met een borreltje tussen duim en wijsvinger geklemd. Ze stelden het mooie document op. Ze schreven de *'Standregelen der Fanfarenmaatschappij.'* *'Aldus gedaan en goedgekeurd (...), in de vergadering van 16 oktober 1899'*, werd door deze mannen volgens artikel I van het reglement *'eene Fanfarenmaatschappij (...) opgericht te Kerkhoven met toelating der Gemeenteoverheid.'* Ze droeg *'voor opschrift De Heidegalm.'*

Het emmertje bier en de borrel, mocht het waar zijn, verschenen waarschijnlijk wel pas na de vergadering op tafel. Artikel XXXVI, meteen het laatste van het toch wel strenge reglement, betoogde het verlangen om de keel overvloedig te smeren door te stellen dat

'elk lid dat op de vergadering of feesten, of uitstappen in staat van dronkenschap verkeert valt in eene boete van 0,50 fr.'

Het opstellen van de *'standregelen'* (vandaag is *'statuten'* gebruikelijk) gebeurde ondanks het decor in alle ernst. Deze ingesteldheid gaf niet enkel vorm aan een weldoordachte inhoud; de uiterlijke kenmerken waren voor de mannen gezeten in café De Klok minstens even belangrijk. De Schrijver mag dan naar alle waarschijnlijkheid geen doorgewinterde kalligraaf zijn geweest, maar je ziet zijn toewijding om het reglement met niet minder dan zijn mooiste schoonschrift neer te pennen. En niet op zomaar een velletje. Het zegelpapier alleen al illustreert het belang van de zaak. We houden er meer dan een eeuw later een prachtig archiefstuk aan over.

Ook wat betreft de inhoud lieten de stichtende leden van *De Heidegalm* niets aan het toeval over. De oprichting, het werven en bannen van leden, het spijsen van de schatkist, de aankoop van en zorg voor de instrumenten,

Standregelen der Fanfarenmaatschappij "De Heidegalm" Kerkhoven.

- art I Eene Fanfarenmaatschappij wordt opgericht te Kerkhoven met toelating der Gemeentebestuurder. Zij draagt voor opschrift "De Heidegalm".
- art II De maatschappij wordt ingericht door giften der instellende leden.
- art III Na de oprichting betaalt ieder eregeld 0,50 fr en ieder muzikant 0,50 fr per maand.
- Voer de muzikanten wordt die bijdrage veranderd na een tijdstip van vijf jaren.
- art IV Die na 1 Januari 1900 nog wil deelnemen van de maatschappij zal een inkomgeld moeten betalen van 6 franken, buiten zijne maandelijksche bijdrage.
- art V Geen nieuw lid wordt aangenomen, dan bij meerderheid van stemmen, in een vergadering waartoe minste de $\frac{2}{3}$ der leden aanwezig zijn.
- Bij gelijkheid van stemmen is de kandidaat niet gekozen, doch kan zich nog tweemaal op de volgende vergadering voorstellen.
- art VI Van het inkomende geld zullen de muziekinstrumenten en andere benodigdheden aangekocht worden. Deze instrumenten en benodigdheden zullen alzoo aan de maatschappij blijven behoren.
- art VII Deze instrumenten worden gegeven aan de eerstbijgetredene leden die daartoe de aanvraag gedaan hebben.
- art VIII Iedere bijtreder mag op eigen kosten een muziekinstrument kopen. Na de inrichting betaalt zulk lid geen 6 fr inkomgeld en is vrij van een giften te doen of niet bij de inrichting.
- art IX De muzikanten, mogen de hun in handen gegeven instrumenten

Bij eenparigheid van stemmen is er stemming op niemd.~

art XXXIV De leden der commissie, metgezonden, den Eerevoorzitter, worden telkens gekozen, voor een jaar. Doch zij kunnen telkens herkozen worden.~

art XXXV En dit reglement aangezien, wordt er geen enkel artikel meer aan veranderd, dan wanneer ten minste de $\frac{2}{3}$ der stemmen van de leden de verandering vragen.~

art XXXVI Elk lid, dat op de vergaderingen of feesten of uitstapjes, in staat van dronkenschap verkeert valt in een boete, van 0.50 fl.~

Alzins gedaan en goedgekeurd te Kerckhoven, in de vergadering van 16 oktober 1899.~

Het bestuur

De Eerevoorzitter

De Voorzitter

De Schatbewaarder

De Schrijver

De Getuigen

Gesien te Lommel den 8 december 1899

De Burgemeester

J. Senders

de organisatie van repetities en activiteiten, tot zelfs het gedrag van de muzikanten; met een bewonderenswaardige zorgvuldigheid legden ze zo goed als alles vast. Daarbij ging in het begin de aandacht naar de voor een muziekmaatschappij meest essentiële zaken. Geen fanfare zonder muzikanten en muziekinstrumenten. En geen muziekinstrumenten zonder geld.

De mannen in café De Klok kon je al inschrijven in het ledenregister. Wie deel wilde uitmaken van de fanfare, kon zich trouwens maar beter haasten, want *'die na 1 januari 1900 nog wil deelnemen van de maatschappij zal een inkomgeld moeten betalen van 6 franken (...)'*, tenzij de *'bijtreder (...) op eigen kosten een muziekinstrument'* aankocht. *'Na de inrichting betaalt zulk lid geen 6 fr. inkomgeld en is vrij van een giften te doen of niet bij de inrichting.'*

Zes Belgische franken ophoesten of met een eigen muziekinstrument komen opdagen betekende niet dat je plaats in de rangen van *De Heidegalm* verzekerd was.

*Geen nieuw lid' werd 'aangenomen ,
dan bij meerderheid van stemmen , in eene
vergadering waar ten minste de 2/3 der
leden aanwezig' was.*

De Schrijver verduidelijkte niet of er een soort muzikale sollicitatie aan de stemming voorafging. Het lijkt echter vanzelfsprekend dat een kandidaat-lid voor een muziekmaatschappij een proef wachtte waarbij hij de aanwezigen op de vergadering probeerde te overtuigen van zijn muzikale talenten. Maar een stemming verschaft niet altijd duidelijkheid. Met vooruitziende blik voegden de mannen in café De Klok daarom een belangrijke regel toe aan artikel V: *'bij gelijkheid van stemmen is de kandidaat niet gekozen, doch kan zich nog tweemaal op de volgende vergadering voorstellen.'* Een klein waterkansje. Het gaf de kandidaat de mogelijkheid om zijn vaardigheden aan te scherpen of, als deze reeds waren geplafonneerd, een schaamteloos charmeoffensief te starten. Slaagde hij er weer niet in om een meerderheid te overtuigen, dan kon hij zijn tuitmondje slechts op het koperwerk zetten om zijn eigen aftocht te blazen.

Eens voldoende leden in de rangen om een goed klinkend ensemble te kunnen vormen, restte slechts de aankoop van *'muziekinstrumenten en andere benodigdheden.'* Voldoende geld in kas hebben was noodzakelijk. Het maakt dat ongeveer de helft van de *'standregelen'* met het vastleggen van afspraken rond giften, maandelijks te betalen lidgelden, maar vooral een opvallend uitgebreide waslijst van beboetbare maatregelen, die soms meer aan een strafwetboek dan aan de statuten van een cultuurvereniging doen denken, over geldzaken gaan. In verband met laatstgenoemde inkomstenpost dient wel te worden opgemerkt dat je voor een stabiele boekhouding beter niet rekent op opbrengsten uit eventuele boetes. Tenzij bij de ledenwerving

koorknaapjes bewust buiten beschouwing werden gelaten, mogen we ervan uitgaan dat de vele strafmaatregelen voornamelijk vlekken op het blazen moesten voorkomen.

Van subsidies was in ieder geval geen sprake. *‘De maatschappij werd ingericht door giften der instellende leden.’* Verder voorzag het maandelijks te betalen lidgeld van 0,50 fr. *De Heidegalm* van de nodige financiële middelen. De giften en een eerste maandelijks bijdrage leverden in ieder geval genoeg op om in december 1899 voor de prijs van 761,95 fr. de eerste instrumenten te kopen: vijf bugels, een bariton, twee trombones, drie tuba's, twee cymbalen, een kleine trommel met trommelstokken, en een *‘grosse caisse’* met een slagbol om de grote trommel te bespelen.

Met de aankoop van muziekinstrumenten en het aantrekken van leden om ze te bespelen, kwam een eerste optreden steeds dichterbij. Zoals eerder aangehaald verraden de inhoud en de opmaak van de *‘standregelen’* de hoge verwachtingen die men voor de nieuwe Lommelse fanfare koesterde. Het te leveren muzikale samenspel mag dan niet achterblijven. Oefenen geblazen dus!

Oefenen kon thuis, gezien *‘de muzikanten (...) de hun in handen gegeven instrumenten mede naar huis’* mochten nemen, maar zeker niet op straat:

‘geen enkel muzikant mag op straat zijnde of als hij ’s avonds naar de repetitie komt of naar huis gaat op zijn instrument blazen op straffe van een boete van 0,50 fr.’

De repetities vonden elke week maandag en vrijdag om zeven uur ’s avonds plaats *‘in de school of in een lokaal waar geene herberg’* was. Plichtsverzuim zonder goede reden betekende een boete van 0,50 fr. Ereleden stond het vrij om de repetities al dan niet bij te wonen. De eerste vrijdag van iedere maand verschenen de ereleden best wel op appel, tenzij ze één frank konden missen. Dan bogen ze zich samen met de muzikanten tijdens of na de repetitie over de aankopen, de *‘belangen der maatschappij’* en de feesten en uitstappen.

Vijf uitstappen stonden niet ter discussie: nieuwjaar, de eerste zondag van mei, Sint-Jankermis, Lommelkermis en zondag na 15 november *‘zijnde eene Nationale feestdag’*. Deze hoogdagen van de fanfare, die elk jaar vast op de agenda stonden, *‘geschieden enkel in het dorp’* en liefst met een volledig ledenbestand. Opnieuw betekende afwezigheid zonder daarvoor een goede reden te kunnen opgeven een boete. Om het belang van de hoogdagen te onderstrepen, moest de schuldige in dat geval dieper dan gebruikelijk in zijn zakken tasten om er twee franken uit te vissen. Voor ‘gewone’ feesten en uitstappen lag dat bedrag met boetes van 0,50 en 0,30 frank voor respectievelijk muzikanten en ereleden aanzienlijk lager. Leden die tijdens een uitstap dorst kregen, konden trouwens maar beter uitkijken waar ze over de drempel stapten. Zo mochten ze alleen in herbergen komen waarvan de baas of een zoon

Fanfare De Heidegalm omstreeks 1950. (Collectie Erfgoed Lommel vzw)

lid was van de fanfare. Dat wilde niet zeggen dat eens in de gelagkamer van een collega alles geoorloofd was. Op de drankkaart stonden beperkingen:

*Op al die uitstappen en feesten is
het verboden alcoholische dranken te drinken
op straffe van eene boete van
0,10 fr per borrel.'*

Een scherpslijper zou dus wel bier kunnen drinken, want dat werd niet in een borrelglas geschonken.

Één zonde was even schandelijk als het missen van een hoogdag en werd bijgevolg even zwaar bestraft: *'De Heidegalm bemoeit zich hoegenaamd met geen politiek. Wie op de vergaderingen, feesten en uitstappen zijne politieke gedachten'* uitte riskeerde ook een boete van twee franken. Verheldering vinden waarom De Schrijver het toch wel opmerkelijke Artikel XVII op het zegelpapier neerpande, is meer dan een eeuw later hoogstwaarschijnlijk ijdele hoop en zal niet minder creatief dan logisch denkwerk vragen. Een mogelijke verklaring is dat elk toekomstig lid van het muziekkorps, ongeacht zijn politieke affiniteit, zich thuis moest kunnen voelen bij *De Heidegalm*; of

misschien was het eerder om verhitte politieke debatten die van invloed zouden kunnen zijn op het harmonieus samenspel te vermijden. Onmiskenbaar is dat een fanfare graag door de straten van een dorp mag marcheren en dat elke toehoorder, of hij of zij nu met een links of een rechts oor luisterde, zou moeten kunnen genieten van de muziek. Een cynicus zou dan nog kunnen opwerpen dat de fanfaremaatschappij door niet openlijk politiek kleur te bekennen kon rekenen op meer optredens, met alle boekhoudkundige voordelen van dien.

Zolang het maar geen bal was ...

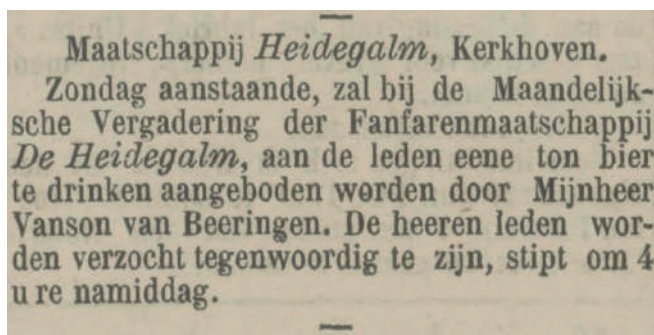
Want de muzikanten mochten volgens Artikel XXI *'met de instrumenten van de fanfarenmaatschappij De Heidegalm volstrekt geen bal spelen op een boete van 5 fr.'* Het was de zwaarste geldboete die een lid kon oplopen. Ook hier hebben we het raden naar de reden waarom het voor de muzikanten een financieel riskante onderneming was om een deuntje te spelen op een bal. Lezen we vandaag de strikte *'standregelen'* dan kost het weinig moeite om tussen de regels een voorkeur voor even strikte katholieke zeden en gewoonten te bespeuren. Associaties met een losbandig bal zijn dan nooit veraf. Hoewel de bitsige woordenwisseling tussen de kranten *De Kempische Arbeider* en *De Gazet van Lommel* meer dan een decennium later plaatsvond en zich afspeelde rond *'de verwijvende dampkring van theater en vertoningen'*, waarbij voornamelijk de invloed van het bijwonen van een cinemavoorstelling op het geestelijk welzijn van jongeren op de korrel werd genomen, illustreert die schriftelijke schermpartij mooi de ijver waarmee een katholieke overtuiging toen werd verdedigd. In 1914 schreef *De Kempische Arbeider* dat in plaats van

*'alleenlijk te blaffen tegen eenen cinema'
het beter zou zijn 'de ouders over al deze
voor de jeugd gevaarlijke vermaken wel
in te lichten'.*

Met deze gevaarlijke vermaken werden onder andere *'danspartijen'* bedoeld. Vermoedelijk was in 1899 de houding tegenover een danspartij of bal niet anders. Was men bij het voor de eerste maal overtreden van bovenstaande regel nog clement na het betalen van een geldboete, bij herhaling van de misstap werd dat lid zonder pardon uit de maatschappij gebannen.

Leden van *De Heidegalm* konden onder verschillende omstandigheden een uitsluiting van de fanfaremaatschappij riskeren. Net als bij Artikel XXI, liep een lid dat zich bij herhaling niet kon bedwingen politieke uitspraken te doen het gevaar verbannen te worden. Ook wie een jaar lang zijn maandelijks bijdrage of boetes niet betaalde, verloor zijn lidmaatschap. Dieven konden niet rekenen op vergiffenis. Zij werden meteen verbannen. *'En wie eens uit de maatschappij gebannen'* was, kon *'er nooit meer inkomen'*.

In 1999 schreef Karel Wieërs, toenmalig voorzitter van de *Koninklijke Fanfare De Heidegalm*, naar aanleiding van het 100-jarig bestaan van de fanfare een korte bijdrage voor ons tijdschrift *Te Lomelle op die Campine*. In 1902 zouden de ‘*Standregelen der Fanfarenmaatschappij*’ in onbruik zijn geraakt, schreef hij. Iets over een ruzie binnen de fanfare en rivaliteit tussen cafébazen. Bovendien vraagt een strikt regime volhouden meer wilskracht en toewijding dan een gemiddeld hobbyist voor een vrijetijdsbesteding kan of wil opbrengen. Een korte aankondiging in *Het Annonceblad van Moll* van zaterdag 12 juli 1902 lijkt Karel gelijk te geven. Dronkenschap tijdens de vergaderingen werd niet getolereerd. Dat hoeft niet meteen te betekenen dat alcohol helemaal uit den boze was, maar een ton bier aanbieden tijdens een vergadering roept toch vragen op en was mogelijk een teken aan de wand dat de 36 artikelen naar de prullenmand werden verwezen:

‘Zondag aanstaande, zal bij de Maandelijksche Vergadering der Fanfarenmaatschappij De Heidegalm, aan de leden eene ton bier te drinken aangeboden worden door Mijnheer Vanson van Beeringen. De heeren leden worden verzocht tegenwoordig te zijn, stipt om 4 ure namiddag.’

Er wachtte de leden eene ton bier. Detail uit
Het Annonceblad van Moll, zaterdag 12 juli 1902.
(Kempens Erfgoed)

Misschien is het laten varen van de ‘*standregelen*’ wel het lang leven geweest van ‘*Fanfarenmaatschappij De Heidegalm*.’ In 1959 schudde pastoor Kortleven naar aanleiding van het honderdjarig bestaan van de parochie Kerkhoven enkele mooie woorden over *De Heidegalm* uit zijn mouw:

‘Heidegalm is geroepen om een blijde en belangrijke rol te spelen in het publieke leven van de parochie, staat steeds gereed om kleur en klank te brengen en werkt vooral mee, om op plezante wijze de eenheid van de gemeenschap aan te wakkeren en te verstevigen.’

Na meer dan 125 jaar speelt *De Heidegalm* nog steeds ‘*een blijde en belangrijke rol*’ in Kerkhoven en omstreken.

Bronnen en literatuur

- Archief Erfgoedhuis De Barrier, *Standregelen der Fanfarenmaatschappij De Heidegalm*, Doos 284.
- Kempens Erfgoed. (1902, 12 juli). Maatschappij Heidegalm, Kerkhoven. *Het Annonceblad van Moll en omliggende dorpen*. Geraadpleegd via https://collecties.kempenserfgoed.be/hetannoncenbladvanmoll/19020712/1?nav_id=1-1&positie=0&id=86916280.
- Kortleven, R., *Kerkhoven door de eeuwen heen*, Lommel, 1959.
- Leysen, V., & Indekeu, B., *Van Teutendorp tot Bruisende Stad. Lommel in de voorbije twee eeuwen (1800-2000)*, Lommel, 2001.
- Wieërs, K., ‘De Koninklijke Fanfare “De Heidegalm” Lommel-Kerkhoven V.Z.W.’, *Te Lomelle op die Campine*, 25, 1 (1999): 8-9.
- Geerts, F., Geerts, K., & Vanduffel, T., ‘De verwijvende dampkring van theater en vertoningen. Cinema in Lommel net voor de Eerste Wereldoorlog.’, *Te Lomelle op die Campine*, 39, 2 (2013): 5-21.